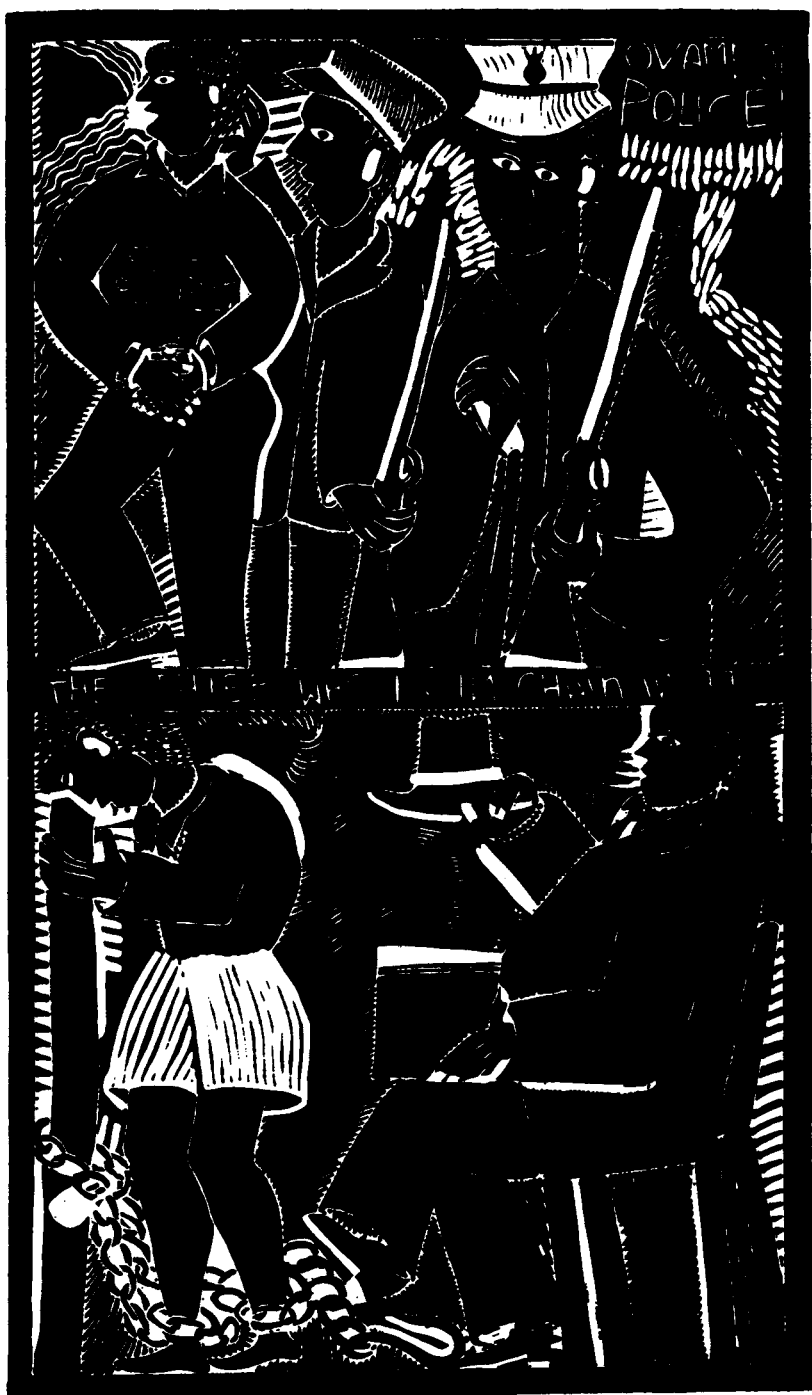

Ο Ντάριο Φο και το θέατρο σαν πολιτιστική πρακτική αντίστασης

Μέσα στην ιστορία του σύγχρονου μεταπολεμικού θεάτρου, μοναδική σχεδόν μπορεί να θεωρηθεί η περίπτωση του Ιταλού συγγραφέα, ηθοποιού, σκηνοθέτη και αγωνιστή Ντάριο Φο. Μέσα στην πενήντάχρονη θεατρική του εργασία και πρακτική, μαζί με τη σύντροφό του, ηθοποιό και συγγραφέα Φράνκα Ράμε, ο Φο, ακολουθώντας τη ροή της ιστορίας, κατόρθωσε να ξεπεράσει, με ριζοσπαστικό και δημιουργικό τρόπο, τις αντιλήψεις και την ιδεολογία ενός κλειστού, αστικού, σε τελευταία ανάλυση, θεάτρου, να ανανεώσει την παράδοση ενός πολύ παλιού λαϊκού θεάτρου,μπολιάζοντάς το με τις σύγχρονες επαναστατικές ιδέες, να ανοίξει το θέατρο και τη θεατρική πρακτική στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και τους αγώνες, επινοώντας και διευρύνοντας τα πεδία και τους χώρους δημιουργικής θεατρικής παρέμβασης.

Ο Ντάριο Φο γεννήθηκε το 1926, σ' ένα χωριό στην όχθη της Μεγάλης Λίμνης, από προλετάριους γονείς: πέρασε, δηλαδή, τα παιδικά και τα εφηβικά του χρόνια κάτω από το φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι και συνειδητοποιήθηκε πολιτικά από πολύ νωρίς. Την περίοδο της πτώσης του φασισμού και της εδραίωσης της δημοκρατίας, συναναστρεφόταν ήδη τον Έλιο Βιττορίνι και μιαν ομάδα αντιστασιακών που ορισμένοι ήταν κομμουνιστές. Εγκατέλειψε τις αρχιτεκτονικές σπουδές που είχε αρχίσει και, χάρη σε μιαν πολιτική προβληματική, εγκαίνιασε, από τις αρχές, ήδη, των χρόνων του 1950, τις θεατρικές του αναζητήσεις και τους πειρατισμούς πάνω στις λαϊκές παραδόσεις της περιοχής του.

Το 1952 εργάστηκε στο ραδιόφωνο ως κριτικός σχολιαστής και «αφηγητής» της επικαιρότητας. Από το 1952 ως το 1955 συνεργάστηκε με τον Φράνκο Παρέντι σε δύο έργα —που έγραψε και έπαιξε και ο ίδιος— που θυμίζουν πολύ, με την έντονη —κοινωνική και μερικές φορές πολιτική— σάτιρά τους, επιθεώρηση και καμπαρέ: *Το δάχτυλο μες στο μάτι* και *Φρόνιμοι για δέσιμο*.

Από το 1958 ως το 1968 λειτούργησε το θέατρό του, με το θίασο που οργάνωσε, μαζί με τη γυναίκα του Φράνκα Ράμε. Τα δύο πρώτα χρόνια ανέβασαν διάφορες φάρσες, βασισμένες σε παλιούς «καμβάδες», που ανήκαν στην οικογένεια της Ράμε: π.χ. *Οι μτογιατζήδες δεν έχουν αναμνήσεις*, που είναι μια «φάρσα για κλόουν», ή *Οι τρεις κακοποιοί*. Από το 1959 ως το 1968 έγραψε και ανέβασαν μια σειρά από κωμωδίες, όπου όλο και περισσότερα αποκραυγαλώνεται το ιδιαίτερο, καυστικό και διεισδυτικό ύφος του θεατρικού συγγραφέα, που ήταν, όμως, άρρηκτα συνδεδεμένο με τη γενικότερη θεατρική πρακτική και πράξη της εποχής εκείνης, σ' ό,τι διέθετε το πιο ριζοσπαστικό και επαναστατικό. Ανάμεσα σ' αυτές τις κωμωδίες ξεχωρίζουν: *Οι αρχάγγελοι δεν παίζουν φλίπτερ*, όπου ολοκληρώνεται,

για πρώτη φορά, με πληρότητα, το πρόσωπο του «ζογκλέρ» με την ιδιότυπη θεατρικότητά του, *Η Ισαβέλλα, τρεις καραβέλλες και ένας παραμιθής*, η ιστορία και τα παρασκήνια της ανακάλυψης του Χριστόφορου Κολόμβου, με σατιρικό τρόπο αφηγημένη: θέατρο —με τον τρόπο της *comedia dell'arte*— μέσα στο θέατρο, *Κλέψε λιγότερο*, σάτιρα των διαφόρων σκανδάλων εκείνης της περιόδου, γεμάτη από μια περιπαιχτική ενάργεια.

Από το 1968 ως το 1970, εποχή έντονων πολιτικών και κοινωνικών αγώνων, αλλά και καλλιτεχνικών και αισθητικών αναζητήσεων, ο Ντάριο Φο και η Φράνκα Ράμε δημιούργησαν τη συλλογική θεατρική ομάδα *Nuova Scena*, με πάρα πολλές άλλες πολιτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ανάμεσα στα έργα του Φο, που ανέβασαν, αναφέρουμε τα ακόλουθα: *Η μεγάλη παντομίμα*, που αποκαλύπτει, με ανατρεπτικό και ειρωνικό τρόπο, την κρυμμένη φασιστική «διάσταση» της αστικής δημοκρατίας, αλλά, παράλληλα, αφηγείται και τους αγώνες αυτής της περιόδου, και *Mistero Buffo*, που ολοκληρώνει τις πολύχρονες έρευνες και αναζητήσεις του Φο πάνω στις παλιές λαϊκές θεατρικές παραδόσεις. Το έργο αυτό, που αποτελείται από τριάντα περίπου κείμενα, που το καθένα τους σατιρίζει κι αμφισβητεί διάφορους καταπιεστικούς και εξουσιαστικούς μηχανισμούς της κυρίαρχης τάξης, συνοψίζει με αριστοτεχνικό και διαχρονικό τρόπο την αντιστασιακή θεατρική πρακτική του Ντάριο Φο.

Το 1970 ο Ντάριο Φο και η Φράνκα Ράμε οργάνωσαν την έντονα ριζοσπαστική συλλογική θεατρική ομάδα *La Comune* (τιμώντας μ' αυτόν τον τρόπο την Κομμούνα του Παρισιού). Μαζί της, διασχίζουν όλη την Ιταλία και διάφορες άλλες χώρες, ανεβάζουν θεατρικά έργα τους, «ανοιχτά» στα κοινωνικά γεγονότα και στους αγώνες της εποχής εκείνης και διοργανώνουν πάρα πολλές άλλες εκδηλώσεις. Μ' αυτόν τον τρόπο, ο Ντάριο Φο και οι σύντροφοί του κάνουν πραγματικότητα, με τα έργα και τις δραστηριότητές τους, τους οραματισμούς συγγραφέων, σκηνοθετών, ηθοποιών και καλλιτεχνών των προηγούμενων γενιών, που, βέβαια, πρέπει να το υπογραμμίσουμε εδώ, του άνοιξαν, ο καθένας με τον τρόπο του, το δρόμο —έστω κι αν δεν το γνώριζε, ίσως, ο ίδιος, όπως το ελληνικό αντιστασιακό θέατρο του βουνού, με τους ποιητές και συγγραφείς Βασίλη Ρώτα και Γιώργο Κοτζιούλα— που ακολούθησε και διεύρυνε με τόση επινοητικότητα. Από τα πολύ σημαντικά έργα του εκείνης της εποχής, σημειώνουμε τα εξής: *Ο τυχαίος θάνατος ενός αναρχικού* (1970), ένα από τα πιο γνωστά έργα, που συνοψίζει μ' ενάργεια και καθαρότητα τη θεατρική «ποιητική» του ώριμου Ντάριο Φο, *Όλοι ενωμένοι, όλοι μαζί, μα συγγνώμη, αυτό δεν είναι τ' αφεντικό;* (1971), καταγραφή των εργατικών αγώνων στην Ιταλία από το 1911 ως το 1922, *Θάνατος κι Ανάσταση μιας μαριονέτας* (1971), *Λαϊκός πόλεμος στη Χιλή* (1973), *Δεν πληρώνω, δεν πληρώνω* (1974), πολιτική φάρσα με θέμα τους αγώνες για να μειωθούν οι διάφοροι λογαριασμοί, *Η μαριχονάνα της μαμάς είναι πιο γλυκιά* (1976), *Ιστορία της τίγρης και άλλες ιστορίες* (1979), μία από τις πιο σημαίνουσες δημιουργίες του.

Αλλά και από τη μετά το 1980 εποχή υπάρχουν αξιόλογα έργα του Ντάριο Φο, όπως: *Κλάζον, τρομπέτες και πλάκες* (1981), *Σχεδόν τυχαία μια γυναίκα: Ελισάβετ* (1984), *Αρλεκίνος* (1985), *Ο πάπας και η μάγισσα* (1989), *Ο Τζόαν Πάνταν και η ανακάλυψη της Αμερικής* (1991).